

УДК 338.436

Зіньцьо Ю.В.
аспірант

Львівського національного університету імені Івана Франка

**КООПЕРАЦІЯ ЯК НАПРЯМОК УДОСКОНАЛЕННЯ
ВИРОБНИЧО-ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ****COOPERATION AS DIRECTION OF IMPROVEMENT
OF PRODUCTION AND MARKETING ACTIVITY OF FARMS****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто основні аспекти створення, діяльності та управління фермерськими кооперативами. Досліджено основні переваги та недоліки в результаті об'єднання зусиль фермерських господарств України. Проаналізовано динаміку розвитку обслуговуючих фермерських кооперативів.

Ключові слова: фермерське господарство, кооперація, обслуговуючі кооперативи, конкурентоспроможна продукція, матеріально-технічні ресурси.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные аспекты создания, деятельности и управления фермерскими кооперативами. Исследованы основные преимущества и недостатки в результате объединения усилий фермерских хозяйств Украины. Проанализирована динамика развития обслуживающих фермерских кооперативов.

Ключевые слова: фермерское хозяйство, кооперация, обслуживающие кооперативы, конкурентоспособная продукция, материально-технические ресурсы.

ANNOTATION

In this scientific article the main aspects of creation, activity and management of farmer cooperatives are considered. The main advantages and shortcomings as a result of association of efforts of farms in Ukraine are investigated. Dynamics of development of the serving farmer cooperatives is analysed.

Keywords: farm, cooperation, servicing cooperatives, competitive production, material resources.

Постановка проблеми. Вітчизняні фермерські господарства функціонують в складних економічних, соціальних, політичних та правових умовах. Потенціал господарств, особливо дрібних, використовується недостатньо ефективно. Тому фермери об'єднуються в кооперативи, для ведення господарювання в умовах жорсткої конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та переваги об'єднання зусиль фермерів для здійснення спільної, більш ефективної діяльності, досліджували такі науковці, як: В. Андрійчук, В. Гончаренко, В. Горьовий, П. Макаренко, М. Малік, Л. Мельник, В. Месель-Веселяк, О. Радіонова, П. Саблук, О. Савченко, В. Яценко та ін.

Однак у більшості наукових дослідженнях мало уваги приділено застосуванню маркетингу, як інструмента покращення діяльності кооперативних фермерських господарств та удосконалення їхньої виробничо-збутової діяльності. Усе це свідчить про актуальність обраної теми, а відтак зумовило вибір напрямку дослідження.

Метою статті є визначення напрямку вдосконалення виробничо-збутової діяльності фер-

мерських господарств та переваг від об'єднань зусиль фермерів у коопераціях, а також проаналізувати вплив маркетингової діяльності на їхнє функціонування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Процеси кооперування займають особливе місце у забезпеченні стабільності фермерської діяльності. В умовах ринкового середовища, індивідуальна діяльність фермерських господарств є обмеженою з огляду на недостатність ресурсів (матеріальних, технічних, фінансових та інших) для ведення та оновлення виробництва.

У процесі діяльності фермерських господарств виникають проблеми із доступом до кредитування, які пов'язані з низьким рівнем гарантій щодо повернення коштів господарством та високим рівнем витрат на сировину, матеріально-технічні ресурси. Труднощі з фінансуванням фермерського виробництва, збуту продукції, сервісного обслуговування, створюють суттєві загрози для стабільного розвитку. Загалом можливості індивідуальних фермерських господарств є обмеженими, тому одним зі шляхів для вирішення означених проблем може бути створення кооперативів.

Чисельність офіційно зареєстрованих фермерських господарств в Україні на кінець 2014 р. становила 39 428, а у їх розпорядженні було 4 621,7 тис. га сільськогосподарських угідь [10].

Кооператив – це об'єднання зусиль фермерів в окремих сферах господарської діяльності, виключно на добровільних засадах, для здійснення спільної діяльності з виробництва, зберігання, збуту продукції, використання матеріально-технічних ресурсів, легшого доступу до кредитування та фінансування. Це дозволяє забезпечити конкурентоспроможність фермерської продукції, рентабельність господарств та збільшує їхню прибутковість.

Головним завданням кооперації фермерів є об'єднання зусиль для підвищення ефективності виробництва, зменшення ризиків. На нашу думку, запорукою стабільної діяльності фермерських господарств є створення кооперативів.

Рівень розвитку кооперації суттєво відрізняється в економіках європейських країн, яка становить 90% у Швеції, та 60–70% у Франції, Австрії, тоді як в Україні кооперація займає близько 1% [2, с. 82].

В Україні умови створення та діяльності кооперативів передбачено Законом України (ЗУ) «Про сільськогосподарську кооперацію». Схематично структуру кооперативних підприємств зображено на рисунку 1.

Правові передумови кооперації описані у ЗУ «Про кооперацію» та в ЗУ «Про сільськогосподарську кооперацію».

У таблиці 1 подано інформацію про кількість сільськогосподарських кооперативів, зареєстрованих та діючих в Україні станом на кінець 2014 р.

Участь фермерських господарств у кооперативах здійснюється на таких основних принципах: добровільність входу та виходу з кооперативу; спільного користування та розпорядження (технікою, отриманими кредитами); справедливого розподілу прибутку (пропорційно до затрат та масштабів роботи у кооперативі); взаємодопомоги (для досягнення спільних цілей); самодисципліни та відповідальності; нейтралітету (до ідеологічних, політичних чи інших переконань та поглядів).

Об'єднання фермерів у різні кооперативи можуть також відбуватися у двох формах: вертикальній та горизонтальній [6].

На думку сучасних вчених, економічні вигоди від створення та діяльності кооперативів такі:

– зниження рівня ризику. Фермерське господарство, яке самостійно здійснює господарську діяльність в ринкових умовах, діє

під впливом багатьох ризиків, на відміну від господарств, які функціонують колективно та розподіляють його між учасниками кооперативів;

– конкурентоспроможність учасників ринку. Господарства, які об'єднані у кооперативи, зазвичай, займають міцні ринкові позиції та швидко реагують на зміни в кон'юктурі ринку, а ніж індивідуальні виробники;

– забезпечення ефекту масштабу. Обсяги виробництва, ефективність та прибутки фермерського господарства, яке входить в кооператив, збільшуються, а середні витрати зменшуються;

– наявність додаткових послуг. Легший доступ до послуг, які в разі самостійної фермерської діяльності потребують додаткових витрат [7].

Динаміку розвитку зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) показано на рисунку 2.

Аналіз рисунку 2 показує, що з 2009 до 2011 р. динаміка розвитку обслуговуючих кооперативів помірно коливається в межах 496–645 одиниць, однак після 2011 р. спостерігається стрімке зростання.

До причин, які викликали дію вищезначеної тенденції варто зарахувати великі обсяги реалізованої продукції молока та зерна, що, в свою чергу, свідчить про поширеність молочно-зернових кооперативів в аграрному секторі економіки України. На рисунку

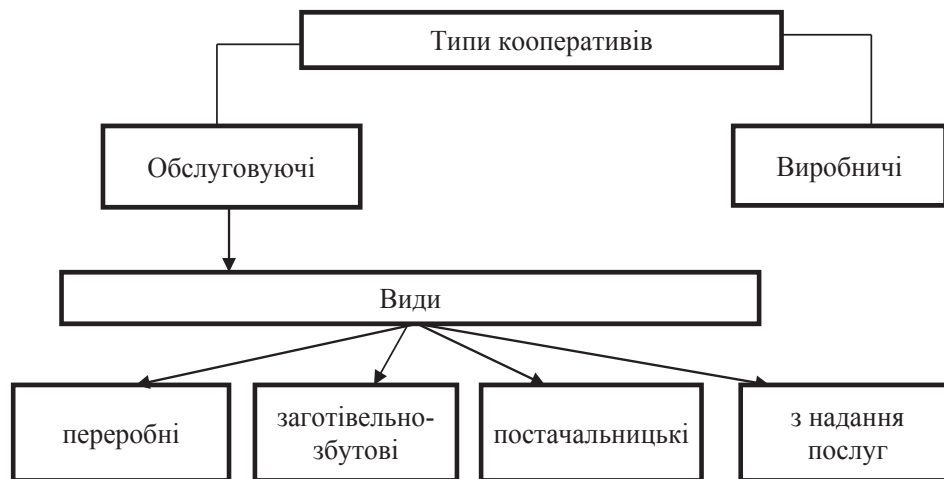

Рис. 1. Типи та види кооперативів [1]

Таблиця 1

Про діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [4]

Діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) станом на 1.10.2014 р.												
Напрямок діяльності	кількість, од.		за видами діяльності, од.									
	зареєстр.	діючі	Переробні		заготівельно-збутові		постачальницькі		інші		Багатофункціональні	
			зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі
Всього	1 028	640	41	25	290	182	24	15	173	111	500	307

Рис. 2. Динаміка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [3]

З подано інформацію про обсяг реалізованої продукції через сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи продукції та виробленої їхніми учасниками продукції, а також сфери збуту.

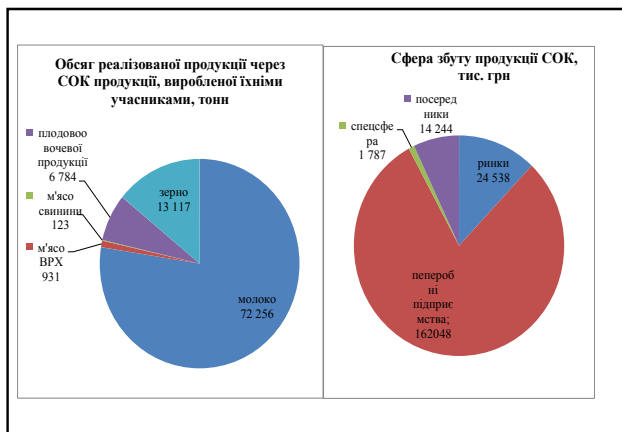

Рис. 3. Інформація щодо діяльності СОК станом на початок 2014 р., всього в Україні [5]

Особливістю та перевагою функціонування кооперованих фермерських господарств є те, що, здійснюючи спільну діяльність, вони зберігають свою юридичну самостійність.

На наш погляд, однією з найбільш розповсюджених форм кооперування у сфері обслуговування є – машинно-технологічні кооперативи. Суміжні фермерські господарства об'єднують наявні землі для обробки сучасною та потужною технікою, зберігаючи при цьому усі права власності на землю. Практика засвідчує, що чим більше членів кооперативу, тим більше модернізованої техніки знаходиться у їхніх автопарках та застосовується у процесі фермерської діяльності [8].

До переваг створення малого машинно-технологічного кооперативу (розмір оброблюваних угідь становить 1 000 га) належать:

- низький рівень транспортних витрат, адже техніка розташована поряд з ділянками, які підлягають обробці;

- механізм управління кооперативною діяльністю дозволяє сформулювати гнучку орга-

нізацію господарювання для уникнення та вирішення будь-яких конфліктів всередині кооперативу;

- фермери економніше використовують наявну техніку, оскільки зацікавлені у тривалому терміні її користування.

До недоліків створення такого кооперативу можна зарахувати ремонт техніки (через фізичне та моральне старіння) засобами його учасників.

Перевагами створення великого кооперативу (розмір оброблюваних угідь коливається від 5 до 10 000 га) є те, що управління кооперативу здійснює одна людина (для підтримання порядку); організація господарства підлягає чіткому плануванню; наявність майстерні для ремонтних робіт; різноманітніший автопарк.

Недоліками створення корпоративу є:

- наявність «черги» для користування технікою, що спричиняє труднощі для обслуговування однакових сільськогосподарських культур через великі відстані між об'єктами. Виникає необхідність складати розклад;

- сільськогосподарську техніку не використовують ощадно, адже в таких кооперативах більшість працівників – наймані, отож рівень їхньої мотивації мізерний;

- при таких масштабах виробництва виникає необхідність в юридичному статусі.

На нашу думку, економічно доцільними об'єднаннями фермерських господарств є кооперативи з переробки виробленої продукції (борошномельної, олійної та іншої діяльності) та з її реалізації, спільна участь фермерів у різноманітних аграрних ярмарках з використанням спільного виставкового павільйону, проведення об'єднаної рекламної кампанії [6].

Залежно від мети й очікуваних переваг, фермери можуть обрати одну з існуючих форм спільної діяльності: обслуговуючий (маркетинговий) кооператив, брендове просування товару, торгівельні асоціації [2, с. 280].

Вибір першої формидозволить фермерам покращити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції та виявити найоптимальніші маркетингові канали її реалізації. Однак на пропорційній основі відбувається не лише розподіл вигоди, але й існують ризики у процесі їхньої діяльності. Брендове просування майже не досягне для роботи окремого фермера. Оскільки це пов'язано з формуванням попиту на особливий вид продукції, яку просувають виробники певного регіону (закарпатська полуниця, херсонські кавуни). Об'єднання фермерів у торгівельні асоціації є більш проблемним, порівняно з першою формою, оскільки узгодження спільних дій обслуговуючих кооперативів відбувається лише в площині торгівлі, а питання, пов'язані з переробкою та просуванням продукції, інші члени кооперативу не вирішують [2, с. 280].

Багаточисельні дослідження засвідчують, що у випадку злагодженої та скоординованої роботи, виготовлення якісної та конкурентоспро-

можної продукції, ефективного використання ресурсного потенціалу та матеріально-технічної бази кооперативи можуть реалізувати продукцію не лише на вітчизняному ринку, але й виходити на зовнішні ринки.

До факторів, які гальмують розвиток виробничо-збутової діяльності фермерських кооперативів в Україні, належать:

– державно-правові – неналежна підтримка місцевої влади, недосконале законодавче забезпечення, відсутність фінансової та інформаційної підтримки;

– економічні – недосконала структура аграрного ринку, обмежена кількість оборотних коштів, агресивне конкурентне середовище;

– організаційні – відсутність досвіду управління спільними ресурсами, недостатній рівень знань про переваги функціонування кооперативів, нестача кваліфікованих працівників;

– соціально-психологічні – недовіра серед учасників кооперативу, низький рівень ініціативності, поширення «псевдо кооперативів» [9].

У європейських країнах близько 60% виробленої фермерами продукції реалізується через кооперативні об'єднання, а у Скандинавських країнах майже – 80% [2, с. 59]. Спільні дії фермерів демонструють вагомий результат у збуті продукції.

Висновки. Використання сучасних форм маркетингового управління фермерськими кооперативами неминуче призведе до завоювання нових ринків збуту, посилить конкурентоздатність і прибутковість господарств.

Кооперована робота фермерів створює додаткові можливості для досягнення ринкових переваг. Збільшення прибутків та обсягів збуту продукції, ефективніше використання ресурсів, оптимальне просування фермерської продукції до кінцевого споживача, зменшення ризиків у процесі господарювання – це основні вигоди від кооперації.

Відсутність належної підтримки фермерських господарств з боку держави підштовхує їхніх власників шукати підтримки та співпраці

з господарствами, які мають подібні проблеми. Спільно їх вирішити значно легше ніж власними силами.

Однак, основною вигодою від діяльності кооперативів є збільшення чисельності ефективних власників, які функціонують в аграрному секторі економіки України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Горьовий В.П. Менеджмент фермерських господарств: навч. посіб. / В.П. Горьовий ; за ред. В.П. Горьового. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 366 с.
3. Динаміка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=15750>.
4. Діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) станом на 1.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=14286>.
5. Інформація щодо діяльності СОК станом на початок 2014 року, всього по Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=12025>.
6. Кооперування фермерських господарств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credobooks.com/5-kooperuvannya-fermerskix-gospodarstv>.
7. Макаренко Ю.П. Фермерські кооперативи як умова прибуткового господарювання [Електронний ресурс] / Ю.П. Макаренко. – С. 168–176. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/168.pdf>.
8. Про сільськогосподарські кооперативи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-97/doc-114/>.
9. Рижик І.О. Сучасний стан та перспективи розвитку обслуговуючої сільськогосподарської кооперації в Україні [Електронний ресурс] / І.О. Рижик. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/173.pdf>.
10. Розвиток фермерських господарств в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/ministry?nid=3713>.